

RANGLARNING SEMANTIK ASOSLARI

To'laboyeva Durdona Saydulloqizi

*Nizomiynomidagi Toshkent Davlat Pedagogikauniversiteti Professional
ta'lim fakultet talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada ranglarning semantik jihatdan qanday ahamiyat kasb etishi, ularning madaniy va tarixiy kontekstda tutgan o'rni, shuningdek, tasviriy san'at, psixologiya, dizayn va xalq amaliy san'atidagi funksional va ifodaviy roli tahlil etiladi. Maqolada ranglar orqali beriladigan ma'no, ularning xalqona timsollardagi o'rni, xalq og'zaki ijodi va amaliy san'atdagi qo'llanish xususiyatlariga alohida e'tibor qaratilgan. Bundan tashqari, ranglarning milliy va zamonaviy dizayn madaniyatidagi interpretatsiyalari ham o'rganiladi.

Kalit so'zlar: rang, semantika, psixologiya, tasviriy san'at, xalq amaliy san'ati, madaniyat, timsol, ramz, ranglar tili, milliy san'at, estetik ta'sir, dizayn

Kirish qismi

Rang insoniyat tafakkurida qadimdan kuchli semantik yuklamalarga ega bo'lgan. Ranglar nafaqat bezak va go'zallik vositasi, balki ma'no, kayfiyat, e'tiqod, falsafa, ramz va timsollarning tashuvchisidir. Ular orqali madaniy qadriyatlar, tarixiy voqealar, diniy e'tiqodlar va hayotiy qarashlar ifoda etiladi. Xalq og'zaki ijodida, milliy matolarda, amaliy san'at namunalarida, hattoki kundalik hayotimizda ham ranglar orqali chuqur ma'naviy mazmunlar beriladi. Shuningdek, zamonaviy psixologiya, san'atshunoslik, reklama va dizayn sohalarida ham ranglar inson ongi va hissiyotiga ta'sir ko'rsatuvchi kuchli vosita sifatida baholanadi.

ASOSIY QISM

1. Rang va semantikaga doir tushunchalar

Ranglarning semantikasi deganda, ular bilan bog'liq bo'lgan ma'no, tushuncha, timsollar va his-tuyg'ular majmui tushuniladi. Har bir rang muayyan ijtimoiy yoki madaniy kod orqali anglanadi. Masalan:

Oq rang – poklik, begunohlik, begunohlik, tinchlik ramzi;

Qora rang – motam, sirli dunyo, tahdid;

Yashil rang – hayot, tabiat, yangilanish, islomiy timsol;

Moviy – osmon, tinchlik, kenglik;

Qizil – xavf, energiya, muhabbat, fidoyilik;

Sariq – quyosh, boylik, baxt.

Semantik tahlil orqali biz har bir rangning yashirin, tarixiy, diniy yoki psixologik asoslangan ma'nolarini anglash imkoniyatiga ega bo'lamiz.

2. Ranglarning psixologik ta'siri

Ranglar inson ruhiyatiga, psixologik holatiga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Bu borada psixologlar tomonidan o'tkazilgan ko'plab tajribalar shuni ko'rsatadiki, muayyan ranglar:

ishchanlik faolligini oshiradi (masalan, to'q qizil yoki to'q sariq);

dam olish va tinchlanishga yordam beradi (masalan, havorang, pastel ranglar);

xavfsizlik yoki ishonch tuyg'usini kuchaytiradi (masalan, ko'k, to'q yashil);

noaniqlik, shubha yoki xavotir uyg'otadi (masalan, kulrang, qora).

Shu bois, psixologik portret tuzishda yoki makon dizaynida rang tanlash juda muhim ahamiyat kasb etadi.

3. Madaniy va tarixiy kontekstda ranglar

Turli xalqlarda ranglar har xil tarixiy va madaniy tushunchalar bilan bog'langan. Jumladan:

O'zbekiston milliy matolari – "atlas", "adras", "bekasam"larda ranglar o'ziga xos simvolik ifodaga ega. Masalan, qizil rang – kuch-qudrat, yashil – serhosillik, ko'k – osmon va muqaddaslik timsoli.

Islomiy san'atda yashil rang jannat va yangilanish timsoli bo'lsa, qora rang Kabani anglatadi.

Xitoy madaniyatida oq – motam belgisi, G'arbda esa oq to'y va begunohlik ramzi hisoblanadi.

Demak, ranglarning ma'nosi madaniy hududlarga ko'ra keskin farq qiladi, bu esa ularning semantik ko'lamini yanada kengaytiradi.

4. Ranglar tasviriylar san'atda

Tasviriylar san'at asarlarida ranglar muallif kayfiyati, qarashi va ichki dunyosini ochib beruvchi asosiy vositadir. Masalan:

Impressionistlar yorqin, tabiiylar ranglar orqali lahzalik tuyg'uni aks ettirishga intilishgan (Monet, Renoir).

Ekspressionistlar esa noan'anaviylar, kuchli kontrastli ranglar bilan ichki kechinmalarni ifodalashgan (Munch, Kirchner).

O'zbek miniatyura san'atida esa ranglar obrazlar tafsilotini estetik va timsoliy jihatdan boyitadi.

Har bir rassom rang tanlash orqali o'z auditoriyasiga ma'lum bir kayfiyat va g'oya yetkazishni maqsad qilgan.

5. Ranglarning xalq amaliy san'atidagi ramziy vazifasi

Milliy amaliy san'atimizda ranglar ko'p hollarda timsoliy ma'nolarni o'z ichiga oladi. Jumladan:

Kashtachilikda qizil ip — baxt va muhabbat, yashil ip — baraka va sog'lik, qora ip — yovuzlikdan saqlovchi timsol sifatida ishlatiladi.

Kulolchilikda glazurli naqshlar rang orqali mintaqaviy uslubni bildiradi.

Gilamlarda ranglar orqali oilaviy maqom, mintaq va diniy e'tiqod ifodalanadi.

Ranglar xalq san'atida avloddan avlodga o'tuvchi ma'naviy kod sifatida qaraladi.

6. Zamonaviy dizaynda rang semantikasi

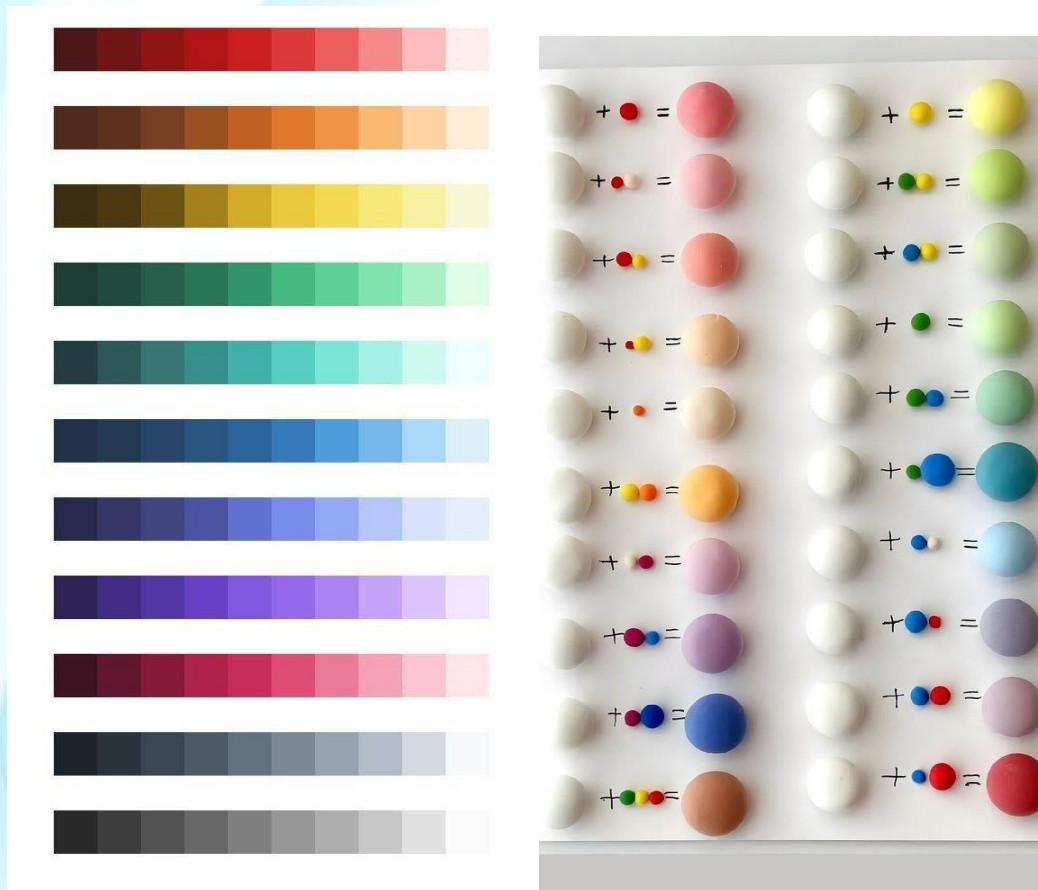
Bugungi kunda reklama, veb-dizayn, grafik dizayn va interyer loyihalashda ranglar vositasida mijoz ongiga bevosita ta'sir etiladi. Ranglar orqali:

Brend identifikatsiyasi shakllantiriladi (masalan, ko'k – ishonchli bank, qizil – faol texnologik kompaniya);

E'tibor tortiladi (yorqin ranglar, kontrastlar);

Kayfiyat yaratiladi (yumshoq, neytral ranglar – ishonch va qulaylik uyg'otadi).

Bu holat ranglarning semantik jihatdan puxta o'rganilishini talab etadi.

Xulosa

Ranglar – insoniyat tafakkuri, madaniyati va estetik qarashlarining in’ikosidir. Ular orqali inson hissiyot, ma’naviy holat, e’tiqod, qadriyat va obrazlarni aks ettiradi. Ranglarning semantik asoslarini chuqur o’rganish bizga san’at, madaniyat, psixologiya va dizayn sohalarida puxta asoslangan, mazmunli ishlarni yaratish imkonini beradi. Har bir rang o’z-o’zicha ma’nosiz emas, balki madaniy, tarixiy, diniy va shaxsiy kontekstda boy ramziy yuklamani o’zida mujassam etgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirova, M. (2020). Rang va tasviriy san’atda semantik yondashuv. Toshkent: Iste’dod nashriyoti.
2. Alimova, Z. (2022). “Milliy san’atda ranglar semantikasi”, San’at va madaniyat jurnali, №3.
3. Arnheim, R. (1986). Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. University of California Press.
4. Kandinskiy, V. (1912). O ruhaniy v iskusstve. Moskva.
5. G’ulomov, A. (2019). Rang va ifoda. Toshkent: Akademnashr.

6. Bachelard, G. (2000). Ranglar psixologiyasi. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
7. Lutfiyeva, D. (2021). Dizayn va estetik tahlil. Toshkent: Badiiy akademiya nashriyoti.
8. Jung, C. G. (1964). Man and His Symbols. London: Aldus Books.